

דור שאחר את מנהיגו - הרב יהודה אפשטין | הרב מנשה בן יוסף

הכותרת שבפניכם - נבחרה בקפידה רבה. קשה היה למצוא ביטוי חד יותר, נוקב יותר ומדויק יותר על-מנת לתאר את הטרגדיה שמלווה אותנו זמן כה רב, טרגדיה ששבשה את כל אורחות החשיבה, והמיטה על עם ישראל אסונות בגוף וברוח, שקשה לאמוד את שיעור עוצמתם. ישנו ביטוי שגור בפי רבים על-מנת לתאר את אותם ענקי-רוח מעטים, אשר חזונו הנבואי מצליח לחזור אל מעבר לאופק המוגבל של אותם ננסים טרוטי-עיניים, הלועגים לאנשי החזון. קוראים לאנשים הללו - 'מנהיג שהקדים את דורו'. הביטוי נאמר בדרך-כלל מתוך סימפטיה מסוימת, מתוך אהדה המהולה ברחמים, כאילו באנו לומר - 'טוב שישנם אנשים בעלי אידיאלים, אבל כאן ועכשיו - צריך להיות יותר מעשיים'. אך ככל שמדובר בגורלו של עם ה', בגורל היעוד הנעלה של שיבת ציון, כיבוש הארץ ובנין המקדש, ככל שמדובר בתכלית הא-להית הנרצית בבריאה - לא ניתן לפטור את עצמנו באמירה סתמית כזו. ככל שמדובר בגורל האומה, בישום התכנית של מלך מלכי המלכים להבאת האנולה השלמה, לא ניתן לדבר על 'מנהיג שהקדים את דורו'. עם ישראל אינו ככל העמים. כללי ההיסטוריה הרגילים אינם חלים עליו. מה שעבור עמים אחרים נחשב ל'ריאלי' - עבורנו הוא מבשר אסון. ואילו מה שעבורם הוא חלום רחוק, עבורנו הוא יעוד מוכרח, שעלינו לאחוז בכל כחנו.

אילו השכלנו באותן שנים לרדת לסוף דעתו של חוזה המדינה היהודית האמיתית, היתה נחסכת מאתנו כל עוגמת הנפש של 'מדינת היהודים' המנותקת מיהדותה שקמה תחתיה. אילו שמענו בקולו של רבנו עקיבה יוסף, היה לנו צבא יהודי קדוש, עם חיילים המשרתים בנאמנות את נותן התורה, אשר הקוד האתי שלהם נכתב על-ידי הרמב"ם בהלכות מלכים ולא על-ידי שמאלנים ליברלים שונאי-ישראל. אילו שמענו בקולו של רבנו עקיבה יוסף, היו לנו מפעלים המתנהלים על טהרת הקודש, שכל יהודי חרדי הירא את ה' וחפץ לפרנס את משפחתו - יכול היה לעבוד בהם ללא כל חשש להתדרדרות הרוחנית, שהיא כמעט בלתי-נמנעת כל אימת שיהודי חרדי יוצא כיום אל שוק העבודה הכללי. אילו שמענו בקולו של רבנו עקיבה יוסף, היו כל הישובים החקלאיים בארצנו שומרים שמיטה כהלכתה, והיו יוצאים מתוכם יהודים שלמים בגופם וברוחם.

אילו, ואילו, ואילו...

מאה שנים חלפו מאז פטירתו של אותו ענק, ותהליכים כבירים התרחשו מאז. כפי שהביע את חששו, אחר שיראי ה' סרבו ללכת לאור חזונו, היו אלו פורקי-העול אשר השתלטו על מפעל ההתיישבות והעליה, ובכך הטביעו את חותמם על כל מערכות הישוב, ובעקבות כך - על המדינה שקמה לראשונה אחר אלפיים שנות גלות. הגר"א ותלמידיו, הבעש"ט ותלמידיו, החת"ס ותלמידיו - כולם ראו את הקץ המגולה הולך ומתמשש, הולך ונרקם לנגד עינינו, אך הדורות הבאים העדיפו לעצום את עיניהם מראות, וכשהגיעה השעה להקמת המדינה היהודית, היו אלו סוציאליסטים כופרים שאחזו בהגה השלטון.

אך לא אלמן ישראל, וכל התהליך המופלא הזה של קיבוץ גלויות הוא תהליך שמיימי, אשר בורא עולם מנבח, ועל-אף קטנות שהיתה בנו - החזון הגדול של מדינת התורה יקום ויהיה! על-אף המיליארדים שהושקעו במלחמה כנגד בורא עולם ותורתו, עם ישראל אינו מוכן להתנתק מצור מחצבתו. רבים שבים אל ה' ואל תורתו, ורבים אחרים - גם אם עדיין אינם מקיימים את התורה בדקדוק - כבר עשו את הצעדים הראשונים לעבר התשובה. המדינה כבר קיימת בקומתה הגשמית. יש צבא, יש משטרה, יש מפעלים, יש חקלאות, יש מערכת בריאות. מה שחסר זה הרוח, רוח התורה שתופח באותן עצמות יבשות, שכבר קרמו עור וגידים וקרבו אחת לשניה. רבי עקיבה יוסף שליזינגר ראה כבר אז, את מה שצריך להיות עיוור כדי לא לראות כיום. השלב הבא בגאולת ישראל הוא הפחת אותה רוח חיים בגוף המת, והוא מוטל עלינו, קהל יראי ה', אשר מחובתנו להבין את גודל האחריות המוטלת עלינו כיום ביחס לכלל ישראל.

רבי עקיבה יוסף היה מקפיד מאד לא להצטלם, וכך לא נותרה בידינו תמונת דיוקנו של אותו צדיק. על-כן נאלצנו להביא בגליון תמונה של מצבת קבורתו, ואולי יש בכך סמליות מסוימת. מובא ביומא פז, וכן נפסק ברמב"ם בהלכות תשובה פרק ב הלכה יא, שמי שחטא לחברו ומת, מביא עשרה בני אדם על קברו ומבקש ממנו מחילה. אם כנים אנחנו, כדאי לתכנן עליה לרגל המונית לקברו של רבי עקיבה יוסף שליזינגר. אנחנו - קהל יראי ה' - סרבנו לשמוע בקולו של רבי עקיבה יוסף, בקול התורה המזוקקת, בקול ההגיון הצרוף. סרבנו ושלמנו ביוקר, בגוף וברוח. המחיר היה יקר מנשוא. שלמנו אותו דרך ארובות העשן של אושוויץ, ושלמנו אותו בכך שמדינת ישראל, שאמורה היתה, על-פי חזונו של רבי עקיבה יוסף, להיות מגדלור של תורה, יראה ואהבת ה', כשבית המקדש השלישי מתנוסס לתפארת במרכזה - תחת זאת היתה לעוד מדינה גויית דוברת עברית, שבמרכזה השיקוי המתועב על הר בית קדשנו. הגיע הזמן לעלות על קברו של מורנו הגאון רבי עקיבה יוסף ולבקש את סליחתו, וחשוב מכך - הגיע הזמן לתקן את החטא של מאיסת הארץ, של מאיסת מלכות ה', של מאיסת התורה כתורת חיים המנהלת את האומה בכל רבדי החיים. מאה שנים אחר פטירתו, החזון רק הולך ומתעצם, הולך ומתחדד, הולך ונעשה בהיר ונהיר ליותר ויותר יהודים - דרישת ציון על טהרת הקודש - היעוד והחזון שיוביל אותנו ממדינת היהודים חסרת המעוף למדינה היהודית, זו שיחלנו לה במשך כל הדורות, זו שתהיה המצע לצמיחת גאולתנו השלמה בעוז, בתפארת ובהדר.

הכותרת שבפניכם - נבחרה בקפידה רבה. קשה היה למצוא ביטוי חד יותר, נוקב יותר ומדויק יותר על-מנת לתאר את הטרגדיה שמלווה אותנו זמן כה רב, טרגדיה ששבשה את כל אורחות החשיבה, והמיטה על עם ישראל אסונות בגוף וברוח, שקשה לאמוד את שיעור עוצמתם. ישנו ביטוי שגור בפי רבים על-מנת לתאר את אותם ענקי-רוח מעטים, אשר חזונו הנבואי מצליח לחזור אל מעבר לאופק המוגבל של אותם ננסים טרוטי-עיניים, הלועגים לאנשי החזון. קוראים לאנשים הללו - 'מנהיג שהקדים את דורו'. הביטוי נאמר בדרך-כלל מתוך סימפטיה מסוימת, מתוך אהדה המהולה ברחמים, כאילו באנו לומר - 'טוב שישנם אנשים בעלי אידיאלים, אבל כאן ועכשיו - צריך להיות יותר מעשיים'. אך ככל שמדובר בגורלו של עם ה', בגורל היעוד הנעלה של שיבת ציון, כיבוש הארץ ובנין המקדש, ככל שמדובר בתכלית הא-להית הנרצית בבריאה - לא ניתן לפטור את עצמנו באמירה סתמית כזו. ככל שמדובר בגורל האומה, בישום התכנית של מלך מלכי המלכים להבאת האנולה השלמה, לא ניתן לדבר על 'מנהיג שהקדים את דורו'. עם ישראל אינו ככל העמים. כללי ההיסטוריה הרגילים אינם חלים עליו. מה שעבור עמים אחרים נחשב ל'ריאלי' - עבורנו הוא מבשר אסון. ואילו מה שעבורם הוא חלום רחוק, עבורנו הוא יעוד מוכרח, שעלינו לאחוז בכל כחנו.

במלאת מאה שנים לפטירתו של רבי עקיבה יוסף שליזינגר, 'חוזה המדינה היהודית' האמיתי, לא נוכל לפטור את עצמנו בביטוי 'מנהיג שהקדים את דורו'. הביטוי הנכון, המדויק, האמיתי והטרגי הוא זה שמופיע בכותרת שלנו - 'דור שאחר את מנהיגו'.

ישנן לא מעט דמויות הוד במאתיים וחמשים השנים האחרונות של ההיסטוריה של עמנו, אשר הטביעו את חותמן ושמשו השראה עבור דורשי ציון על טהרת הקודש. אולם אחד ויחיד היה רבי עקיבה יוסף שליזינגר, אשר גם ידע לקרוא את המפה בזמן הנכון, וגם ידע לשרטט במדויק את הפתרון, עד לפרטים הקטנים ביותר. ספרו המונומנטלי 'כולל העברים' הקדים את 'מדינת היהודים' של הרצל ביותר מעשרים שנה. אך בעוד שהרצל הבין אמנם שהיהודים הם אומה נבדלת, אך לא היה לו צל של מושג ביחס למהותה של אומה זו, רבנו בעל 'לב העברי' ינק את חזונו לאומה הנבחרת מסיני, מתורה שבכתב ושבועל פה, ומכחה של אותה תורה רצה לבסס כאן את חיי האומה במדינה יהודית אמיתית כרצון ה'. מה גדול הכאב, שתחת לאמץ את חזונו של ענק הרוח שנשלח אלינו מאת ה', לשאת אותו על כפים וללכת לאור דבריו, ליישם את תכניתו ולכונן את מלכות ה' בארצנו, לא השכלנו להביט אל מעבר לאופק הנראה, להבין את החשיבות של מה שעומד על הפרק ולצפות קדימה כפי שצפה איש החזון. כאשר הפציע לעולם חזונו של הרצל, ידענו להתקומם כנגד הנסיון לכונן את חיי האומה שלא על בסיס התורה והמצוות. אך אילו שמענו למורנו רבי עקיבה יוסף, אילו דרשנו לציון באמת על טהרת הקודש - 'מדינת היהודים' הייתה גם הופכת למדינה היהודית! אכן, דור שאחר את מנהיגו...

שילוב נדיר של גאונות, פקחות, עמקות, ראייה מדויקת של המציאות וקנאות לאמת - כל אלו התמזגו בדמותו המופלאה של רבנו הגדול. בעודו בהונגריה, בעיצומו של המאבק מול התנועה הרפורמית, שהחלה לכרסם בכרם ישראל באותן שנים, או בגרסתה ההונגרית - התנועה הניאולוגית - צפה רבי עקיבה יוסף אל מעבר למאבק הנקודתי על צביון החיים היהודים בהונגריה של אותן שנים. תוך שהוא מוביל קו תקיף ובלתי-מתפשר כנגד כל מוגמה של שינוי ותאומה של היהדות לתרבות הזרה השולטת, הבין רבי עקיבה יוסף, כי מדובר בסופו של דבר בקרב מאסף, שהתוצאה הטובה ביותר שניתן להשיג בו אינה אלא מזועזר נזקים. כל עוד אנו נטועים על קרקע זרה, כל עוד איננו יונקים מרגבי ארצנו, כל עוד אנחנו שרויים בקרב הגויים מבחינה פיזית - בסופו של דבר לא נצליח להמלט מהשפעות רוחניות חסרות, שאחריות מי ישרונו. הפתרון, כך הבין, נמצא בשיבה הביתה, אל השורשים של עם ישראל, אל יעודו המקורי כממלכת כהנים וגוי קדוש על אדמת הקודש, אדמתה של ארץ ישראל, שכן היא נקראת מהסיבה הפשוטה, שהיא ארצם של ישראל! בארץ שלהם, באדמה שנועדה עבורם, יוכלו בני ישראל להתפתח ללא השפעות זרות, לא ישירות ולא עקיפות. כאן יקיימו את עצמם בלי תלות בגויים, וכאן יפתחו את תרבותם היחודית כעם ה'.

קם רבנו ועשה מעשה, וכנגד כל החישובים ה'ריאליים', הפרקטיים, אותם חישובים שכל-כך קל ופשוט ומוכן להתנהל על-פיהם - עלה לארצנו לחונן את עפרה. אך בניגוד לרבים אחרים שעלו גם הם, רבי עקיבה יוסף היה רחוק מאד מהשלמות המשימה. מתוך אותה הבנה, ולפיה רק בארצנו נוכל להתפתח כראוי לאומה, ורק כאן הוא המקום המיועד לקיום התורה באמת, החל בשקידה עצומה לתכנן את כל צורת החיים של עם ישראל בארצו, עד שכתב את אותו ספר מופלא - 'כולל העברים', בו שורטט המתווה להקמתה של מדינה יהודית על טהרת הקודש. רבנו הגדול לקח את הרעיון המובע בספרי המפורסם (פרשת עקב פסיקא מ), המדבר על כך שהמצוות בחו"ל אינן אלא בגדר 'הציבי לך ציונים', והרחיב אותו אל עבר המסקנה הבלתי-נמנעת - אם רצוננו לקיים באמת את רצון ה' כפי שהוא מתגלם בתורתנו